

De eigenaar heeft met veel kennis van historisch-culturele en biologische waarden en voorts met aandacht en begrip voor de belangen van vooruitstrevende pachters, ondanks financiële offers de eenheid in verscheidenheid van zijn bezitting weten te bewaren. Aan deze vrucht mogen geen wespen knagen.

Nu onze wereld, dank zij de biologen en

vele anderen, zich bewust gaat worden van de noodzaak het leefmilieu zuiver te houden, kan de spreuk op een sierbord in Louisehoeve een waarheid bevatten:

Eenmaal keert de tijd
ten langen leste
Door zijn verandering
de zaken nog ten beste.

Litteratuur:

1. Doorn, Z. van, 1961. Kleiland, kleivletten en baksteen-industrie, voornamelijk in de Oude Rijnstreek.
2. Groenhuyzen, S. en E. E. v.d. Voo, 1956. Verslag van de voorjaarsexcursie naar Woerden en omgeving. *Buxbaumia* 10: 25-34.
3. Jansen, E. C., 1969. De watermerkziekte, een ernstige bedreiging voor de Schietwilg (*Salix alba* L.). *Ned. Bosbouwk. Tijdschr.* 41: 118-126.
4. Klein, E. N. Ch. F. en J. G. M. Boon, 1967. De Hennepteelt verbeeld. *Heemtjdinghe* 21: 8-12.
5. Kokke, C. Th., 1969. Het historisch boerderij-onderzoek in Zuid-Holland. *Jaargids Zuid-Hollands Landschap*.
6. Leeuwen, Chr. G. van, 1967. Over de begroeiing van wegbermen. *Jaargids Zuid-Hollands Landschap*.
7. Londo, G., 1969. Enige opmerkingen betreffende *Gagea lutea* en het begrip stinseplant. *Gorteria* 4: 191-193.
8. Maltha, D. J., 1968. Leven voor leven, de symbiose tussen landbouw en wetenschap.
9. Vink, T., 1934. *De Rivierstreek*.
10. Voo, E. E. van der, 1956. Tussen Lek en Ronde Venen. *Wet. Med.* 60 K.N.N.V.; R.I.V.O.N.-med. 217.
11. Wijngaarden, A. van en S. Braaksmā, 1969. Vleermuizen in ijskelders. *D.L.N.* 72: 145-149.
12. Zijverden-Poortman, A. M. van, 1968. Else von Arnim, de laatste bewoonster van het Huis te Linschoten. In „Langs de Linschoten”, Sticht-Hollandse bijdrage no. 5.

De Alblasserwaard, een potentieel ganzengebied

R. MEIJER.

In de aflevering van januari j.l. van dit blad stelde Philippona de vraag waar de Nederlandse ganzen, in het bijzonder de Kolganzen in de toekomst zouden moeten overwinteren. De algemene conclusie was niet zo gunstig: de noordelijke pleisterplaatsen, Friesland en IJsseldelta, geven dan wel geen reden tot veel juichen, doch zullen nog wel geschikt blijven. De kolganzenpleisterplaatsen echter in Zuidwest-Nederland takelen

zeer snel af. De grote klap hierbij wordt wel toegediend door de vestiging van Shell-Chemie bij Moerdijk, waardoor een deel van de slaappleatsen in deze streek zal verdwijnen en daarmee ook de ganzen. Voor meer bijzonderheden zou ik naar genoemd artikel willen verwijzen.

Al met al zal het voor de vele vogelaars uit de Randstad steeds moeilijker worden om te genieten van de toch altijd weer fasci-

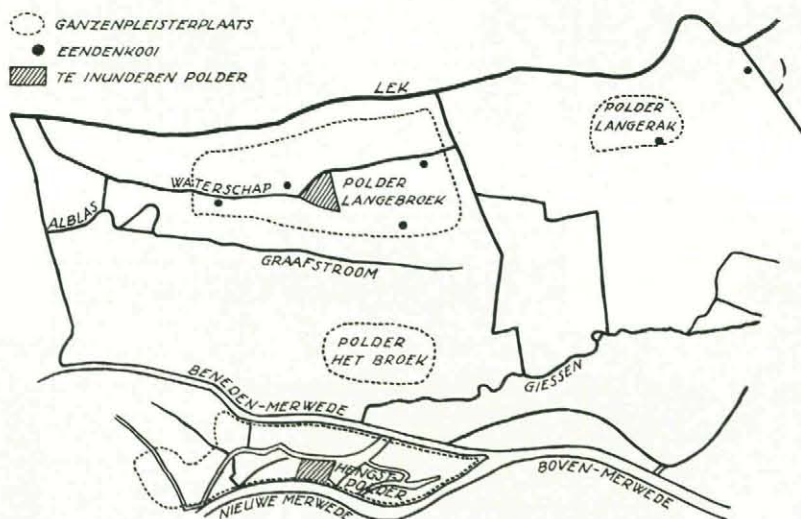

Fig. 1. Overzichtskartje van het gebied van Alblasserwaard en Sliedrechtse Biesbosch.

nerende aanblik van vele duizenden Kolganzen op enkele honderden meters afstand. Friesland en Damme zijn ver weg, terwijl de platen in het Veerse Meer praktisch onbereikbaar zijn.

Dit artikel is echter niet geschreven als een treurzang, doch om te wijzen op een mogelijkheid die Philippona niet bekend was op het moment dat hij zijn artikel schreef en die plaatselijke ornithologen vooral het afgelopen seizoen pas in volle omvang duidelijk is geworden, namelijk: de Alblasserwaard samen met de Sliedrechtse Biesbosch. Het afgelopen seizoen is de Alblasserwaard systematisch en zeer intensief onderzocht op het voorkomen van ganzen. De resultaten van dit onderzoek waren alleszins verrassend. Een uitgebreid verslag hierover hopen wij binnenkort te kunnen publiceren.

De Alblasserwaard is een uitgestrekt graslandgebied gelegen in het zuidoosten van Zuidholland. Het is een open slagenlandschap met alleen langs de randen van de polders opgaand hout. Op verscheidene plaatsen bevinden zich eendenkooien, prachtige rustgebieden. De Sliedrechtse Biesbosch, die gezien moet worden als een deel van het gehele complex, bestaat uit een aan-

tal afzonderlijke polders, van elkaar gescheiden door kreken met rietkragen, grienden e.d.

Het totale voor ganzen geschikte oppervlak bedraagt enige duizenden hectaren, hiervan wordt momenteel ca. 3500 ha reeds min of meer regelmatig door ganzen bezocht. Het gehele gebied is nog weinig ontsloten en vooral in de winter bijzonder rustig. Het zal dan ook geen verwondering wekken dat hier soms grote aantallen ganzen voor kunnen komen. Het maximum aantal dat tot nu toe is vastgesteld bedraagt 12000. Het betrof hier bijna uitsluitend Kolganzen, doch ook Grauwe ganzen, Rietganzen en Brandganzen komen geregeld voor, zij het in minder grote aantallen. Helaas zijn deze grote aantallen slechts gedurende korte tijd aanwezig, ten hoogste enkele dagen.

Gezien het grote oppervlak aan prima foerageergebied kan voedsel hier waarschijnlijk geen rol van betekenis spelen. De hoofdoorzaak van de voor zo'n groot gebied lage aantallen Kolganzen, normaal 1000-2000, moet ongetwijfeld gezocht worden in het volkomen afwezig zijn van goede slaapplekken in de onmiddellijke omgeving. Zoals bekend worden aan slaapplekken door

ganzen bijzonder hoge eisen gesteld. Bij het overnachten zijn er drie mogelijkheden: staan of liggen in ondiep water, drijven in dieper water en staan of liggen op ijs.

Bij de Kolganzen komt overnachten op ondiep water het meest voor. Een slaappleaats moet dus bij voorkeur ondiep overstroomd zijn; plas en dras staan. Ook de grootte van een slaappleaats moet aan bepaalde eisen voldoen. Het oppervlak moet tenminste 50 ha zijn, doch bij voorkeur meer. Het terrein moet uitermate rustig gelegen zijn. Reeds een vrij geringe verstoring maakt een gebied als ganzenslaappleaats ongeschikt. Uiteraard is jacht in de buurt van een slaappleaats helemaal uit den boze.

Als we de tegenwoordige toestand bekijken, dan vinden we in het gebied drie min of meer afzonderlijke pleisterplaatsen: Sliedrechtse Biesbosch-Polder Het Broek, Polder Langebroek en omgeving, Polder Langerak.

In de Sliedrechtse Biesbosch is bij inundaties door hoogwater terrein aanwezig, dat als slaappleaats dienst zou kunnen doen. Door de vrij hoge ligging van de meeste polders lopen ze weer vrij snel leeg door de automatische duikersluisjes en is de overstroming dus van vrij korte duur. Ook de krekken zijn weinig geschikt, daar deze bij laag water bijna droog staan en de bodem uit een dikke laag slib bestaat. In de Polder Het Broek treden inundaties in het geheel niet op; de enige plaatsen, die geschikt zijn om te overnachten zijn een paar verlandewedden van voormalige eendekooien, die slechts een beperkt oppervlak hebben. Het totale aantal ganzen dat in het gebied kan slapen, bedraagt 1000-2000, doch dit is zelden voor langere tijd. Het terrein is blijkbaar op de slaappleaatsen na zo aantrekkelijk, dat de ganzen toch nog onder vrij slechte omstandigheden overnachten. De Polder Langebroek en omgeving en de Polder Lan-

gerak zijn helemaal slecht voorzien van slaappleaatsen. Hier kunnen wellicht enkele honderden ganzen slapen in verlandekooiwedden, doch daarvan wordt slechts weinig gebruik gemaakt. De dichtstbijzijnde goede slaappleaats bevindt zich in de Dordtse Biesbosch, op een afstand van tenminste 15 à 17 km, welke afstand groter dan bij de Kolgans veelal gebruikelijk is. Toch wordt ook van die slaappleaats gebruik gemaakt, maar nooit langer dan 1 à 2 weken. Dat dit ondanks de grote afstand gebeurt, zou als een bewijs te meer voor de aantrekkelijkheid van het gebied als voedselterrein mogen gelden. Het gaat in dit geval om zeer grote groepen van vele duizenden ganzen, die in het gebied zelf niet kunnen slapen doordat het daarvoor geschikte oppervlak veel te klein is. De ganzen die in de Polder Langerak foerageren, vallen buiten het bovengenoemde, daar deze hoogstwaarschijnlijk langs de Boven-Merwede en ook wel langs de Lek slapen. Er is geen enkele waarneming bekend, die pleit voor de mogelijkheid, dat deze ganzen eveneens gebruik maken van de Dordtse Biesbosch. Bovendien gaat het hier om vrij kleine aantallen, ten hoogste enkele honderden.

Hoe nu verbetering te brengen in de bestaande toestand? Het ligt voor de hand om hiervoor bepaalde gunstig gelegen, d.w.z. rustige en niet te kleine polders te inunderen. Dit is echter alleen mogelijk bij terreinen die in handen zijn van natuurbeschermingsinstanties. Gelukkig is wat dat betreft de toestand vrij gunstig. Een deel van de polders in de Sliedrechtse Biesbosch is eigendom van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en wordt beheerd door het Staatsbosbeheer Zuid-holland. De wellicht meest geschikte polder is de Hengstpolder. Hoewel deze polder niet zo erg groot is, nl. 47 ha, is het er heel rustig. Ook is het maaiveld in vergelijking met

de andere polders vrij laag gelegen, wat inundatie vergemakkelijkt. Bovendien is de vegetatie zodanig, dat deze niet zal lijden van een langdurige overstroming in het winterseizoen. Niet alleen de ganzen zouden profiteren van een plas en dras staand gebied, maar ook eenden, zwanen, steltlopers en andere vogels. Hierbij zijn wel in het bijzonder te noemen Wilde eend, Wintertaling, Smient, Pijlstaart en Kleine zwaan, die juist als de polders onder water staan bijzonder talrijk kunnen zijn in de Sliedrechtse Biesbosch. Vooral voor de „slikeenden” zou iets dergelijks tevens een prachtige vervanging zijn voor de foerageergebieden die zij straks kwijtraken, wanneer na de afsluiting van het Haringvliet het getij wegvault. Daar 's winters overstroomde graslanden in het voorjaar veelal een goede weidevogelstand hebben, zouden ook deze dieren mee profiteren. In het bijzonder kan in dit verband de Kwartelkoning genoemd worden, die in de Hengstpolder in toenemend aantal broedt.

Ligt de situatie in de Sliedrechtse Biesbosch vrij gunstig, voor de Alblasserwaard is dit minder het geval. Niet alleen bestaan er

geen grote reservaten, bovendien zal door de uitvoering van een ruilverkaveling het gebied aanmerkelijk beter ontsloten worden, waardoor het met een deel van de rust zal zijn gedaan. Toch zal juist de Alblasserwaard met zijn grote voedseloppervlakken het belangrijkste deel van de ganzen op moeten nemen. Behalve een goede slaappleaats zijn dus bij voorkeur ook enkele rustgebieden nodig. In dit laatste wordt in hoge mate voldaan door de verscheidene eendenkooien die door de gehele Alblasserwaard verspreid liggen. Daar deze per definitie in het winterseizoen rustig moeten zijn en alle kooien een vrij uitgebreid afpalingsrecht hebben, is wat dit betreft aan de eisen voldaan. Juist dank zij de in uitvoering zijnde ruilverkaveling ziet het er voor een slaappleaats ook nog niet zo slecht uit. Door de ruilverkaveling zal namelijk het aantal weidevogels danig verminderen. Vandaar dat de behoefte werd gevoeld om de beste polder tot weidevogelreservaat te maken. Blijkens een onderzoek door de Natuur- en Vogelwacht „Alblasserwaard” is dit de Polder Langebroek onder de gemeente Streefkerk. Staatsbosbeheer heeft hier al enkele bezittingen,

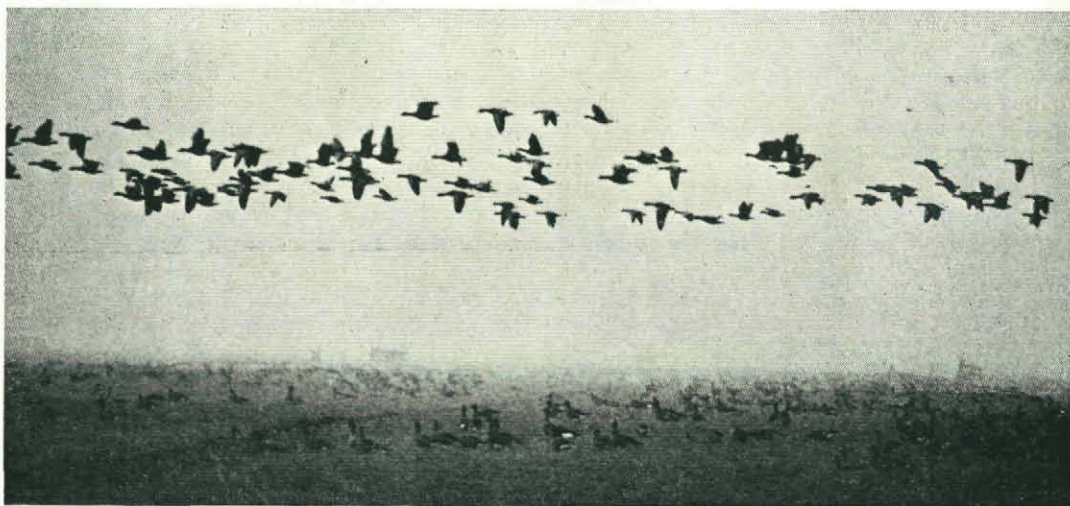

Fig. 2. Kolganzen in de Polder Het Broek.

de Donkse Laagten, een relict van de vroegere Alblasserwaardvegetatie. Het streven is er op gericht de gehele polder in handen te krijgen d.m.v. ruiling van gronden bij de verkaveling. Het zou zeer aan te bevelen zijn indien dit plan op korte termijn gerealiseerd zou kunnen worden. De Polder Langbroek is groot genoeg, ca. 80 ha, heeft een eigen waterhuishouding, wat de mogelijkheid geeft de polder zonder extra kosten in de winter onder water te zetten onafhankelijk van de omgeving. Uiteraard gelden ook hier dezelfde mogelijkheden voor andere vogels als genoemd bij de Hengstpolder. Echter inunderen alleen is voor ganzen niet genoeg. Zoals reeds meermalen vermeld hebben deze dieren vooral op de slaappleats rust nodig. De polder zal dus volledig jachtvrij moeten zijn, terwijl ook wegen (vooral doorgaande) uit den boze zijn. Met name een verharde weg langs het Waterschap is hier ongewenst. Ook de door de polder lopende landbouwwegen zullen in

het ganzenseizoen bij voorkeur afgesloten moeten worden. Wanneer aan deze eisen zal worden voldaan dan kan deze polder samen met de omgeving uitgroeien tot een van de belangrijkste ganzenpleisterplaatsen van Zuidwest-Nederland.

Het is dan ook te hopen, dat deze plannen zo enigszins mogelijk reeds het komende seizoen gerealiseerd kunnen worden. Doordat reeds met de aanleg van de industrieterreinen bij Moerdijk is begonnen, hebben de ganzen dit jaar al een vervangend gebied nodig. Hiervoor is alleen een terrein in Zuidwest-Nederland geschikt, daar bij bepaalde slechte weersomstandigheden (vorst met veel sneeuw of ijzel) een groot deel van de ganzenpopulatie uit Friesland naar het zuiden trekt. Vooral als dit zich voordoet, is de aanwezigheid van een gebied als de Alblasserwaard voor de instandhouding van deze typisch Nederlandse wintervogels van het grootste belang.

Vragen en korte mededelingen

Merkwaardig gedrag van 's nachts trekkende lijsters in de Betuwe. In de nachten van 28 en 29 maart 1969 werden op het landgoed Mariënwaard, tussen Beesd en Culemborg, trekwaarnemingen verricht ten behoeve van de „Avifauna van Midden-Nederland”. Vooral de nacht van 28/29 maart was uitermate geschikt voor nachttrek. Het was volkomen helder en vrijwel windstil (NO-wind). De temperatuur schommelde rond het vriespunt. In de nacht van 29/30 maart was er veel bewolking (zeker $\frac{8}{10}$) en een zwakke noordoostelijke wind. De temperatuur was $+ 3^{\circ}$ C. In de eerste nacht was er, naast een sterke trek van Koperwiek, Kramsvogel en Zanglijster, tevens een belangrijke verplaatsing van Kolganzen, welke kort na zonsondergang aanving en tot ver na middernacht aanhield. De tweede nacht had een veel lagere trekintensiteit van in hoofdzaak lijsterachtigen.

Met betrekking tot deze lijsterachtigen werd het volgende vreemde gedrag geconstateerd.

Alhoewel er vrijwel geen wind was en het, vooral in de eerste nacht, zeer helder was, onderbrak een groot aantal trekkers, waaronder vooral Koperwieken en Kramsvogels doch ook Zanglijsters en mogelijk enkele Merels, reeds in de vroege avonden (21.00-22.00 uur) de trek en streek neer in grienden en populierenbossen waar de vogels, vnl. op de grond of onderste takken van bomen, struiken en wilgestobben, dicht opeengedrongen lange tijd bleven vertoeven. Hierbij werd totaal geen geluid vernomen, afgezien dat van enkele exemplaren die nu en dan de trekroep van overvliegende soortgenoten beantwoordden.

Wanneer de waarnemer dicht bij zo'n groepje rustende vogels kwam dan lieten doorgaans enkele exemplaren een alarmroep horen, waarna meestal een gedeelte van de troep opvloog. Wan-